

Proto se nám ustavičně sní o jiných možných a nepostavených rozhlednách. Co kdybychom ji byli vztyčili třeba do života malířova, do života školníkovy syna nebo do života zrzčina? Vždyť co o nich všech víme? Málem o nic víc než pošetili Jaromil, který vlastně nikdy o nikom nevěděl nic! Jaký by to byl asi román, který by sledoval kariéru ušlápnutého školníkovy syna, do níž by jen jako epizodní příběh, jednou dvakrát, vstoupil bývalý spolužák — básník! Anebo kdybychom sledovali příběh malířův a mohli se konečně dovědět, co si opravdu mysli o své milence, které kreslil po břichu tuší!

Jestliže však člověk nemůže nijak vyskočit ze svého života, není román přece jen mnohem svobodnější? Což kdybychom rychle a tajně zbotili rozhlednu a přenesli ji aspoň na chvíli někam jinam? Třeba až daleko za Jaromilovu smrt! Třeba až do dnešních dnů, kdy už nikdo, nikdo (před několika lety zemřela jeho maninka) nepamatuje jméno Jaromilovo...

2.

Ach, bože, postavit rozhlednu až sem! A navštívit třeba všech těch deset básníků, kteří s ním seděli za tribunou na policejském večírku! Kde jsou básně, jež tehdy recitovali? Nikdo, nikdo si na ně již nevzpomene a oni sami by nám je zapřeli; neboť se za ně stydí, všichni se již za ně stydí...

Co vlastně zůstalo z doby tak vzdálené? Dnes jsou to pro všechny léta politických procesů, pronásledování, zakázaných knih a justičních vražd. Ale my, kteří pamatujeme, musíme říci své svědectví: nebyla to jen doba hrůzná, ale i lyrická! Vlášť jí ruku v ruce kat i básník.

Zeď, za kterou byli žalářováni lidé, byla celá vystavěna z veršů a podél té zdi se tančilo. Ach ne, žádný dance macabre. Zde tančila nevinnost! Nevinnost se svým krvavým úsměvem.

Ze to byla doba špatné lyriky? Ne tak docela! Romanopisec, který psal o té době slepýma očima konformismu, vytvořil lživá dlažď při zrození mrtvá. Ale lyrik, který s tou dobou stejně slepě splýval, zanechal často po sobě krásnou poezii. Protože, jak jsme již řekli, v magickém poli poezie se každé tvrzení stává pravdou, je-li za ním síla prožitku. A lyrici prožívali, až se z jejich citů kouřilo a po obloze se rozlila duha, nádherná duha nad věznicemi...

Ale ne, nepostavíme naši rozhlednu až do našich dnů, protože nám nejde o to, líčit onu dobu a nastavovat jí další a další zrcadla. Nevzbírali jsme si ta léta, protože bychom je toužili portrétovat, ale jen a jen proto, že se nám zdála být jedinečnou pastí na Rimbauda a na Lermontova, jedinečnou pastí na Lyrika a na mláď. Co je román jiného než past na hrdinu? Kašleme na popis doby! Ten, kdo nás zajímá, je mladý muž, jenž básní!

Ten mladý muž, jemuž jsme dali jméno Jaromil, nám proto nesmí nikdy zcela zmizet z dohledu. Ano, opustíme na chvíli náš román, přenesme rozhlednu až na konec Jaromilova života a postavme ji do myslí úplně jiné postavy uhnětené z docela jiného těsta. Ale nestavme ji dál než nějaké dva tři roky za jeho smrt, dokud ještě není všemi zapomenut. Zbudujme kapitolu, která by byla k ostatnímu vyprávění asi v takovém poměru, jako je zahrnutí altán k vile:

Altán je od vily vzdálen několik desítek metrů, je to samostatná stavba, bez níž se vila obejde; také si ji už dávno pronajal jiný majitel a obyvatelé vily ji nepoužívají. U altánu je však otevřené okno, takže jím z dálky doléhají výpary kuchyně a hlasy lidí ve vile.

3.

Učíme tím altánem pánskou garsoniérku: předsíť, v ní šatník vbudovaný do zdi, nedbale otevřený dokořán, koupelna s pečlivě umytou vanou, kuchyňka s neuklizeným nádobím a pokoj; v pokoji velice široký gauč, naproti němu velké zrcadlo, kolem dokola knihovna, asi dva zasklené obrazy (reprodukce antických maleb a soch), podlouhlý stůl s dvěma křesly a okno s výhledem do dvora na komíny a střechy.

Je odpoledne a majitel garsoniéry se právě vrací domů; otvírá aktovku a vytahuje z ní zmačkané montérky, věší je do skříně; pak jde do pokoje a otvírá dokořán okno; je slunný jarní den, do místnosti vstupuje svěží vánek a on jde do koupelny, pouští do vany horkou vodu a svléká se; prohlíží si své tělo a je s ním spokojen; je to již čtyřicetiletý muž, ale od doby, co tělesně pracuje, cítí se ve znamenité kondici; má mozek lehčí a paže silnější.

Teď už leží ve vaně; položil přes ni dřevěné prkno, takže mu vana slouží zároveň za stůl; má před sebou ležet knížky (ta podivná záliba v antických autorech!), hřeje se v horké vodě a jednu z knih čte.

A potom uslyší zvonek. Nejdřív jednou krátce, pak dvakrát dlouze a po malé přestávce opět krátce.

Nechával se nerad rušit nezvanými návštěvami a proto měl s milenkami a přáteli dohodnutý signály, podle nichž poznal, kdo přichází. Ale komu patřil tento signál?

Napadlo ho, že je už stár a má špatnou paměť.
"Okamžik!" zavolal, vstal z vany, osušil se, beze
spěchu oblékl koupací plášť a šel otevřít.

4.

Přede dveřmi stála dívka v zimním kabátě.

Poznal ji hned a byl tak překvapen, že ani nevěděl, co jí
povídá.

"Pustili mne," řekla.

"Kdy?"

"Dnes ráno. Čekala jsem, až se vrátíš z práce."

Pomáhal jí ze zimníku; byl to těžký hnědý oděný
kabát, pověsil ho na ramínko a ramínko zavěsil na věšák.
Dívka byla oblečena do šatů, které čtyřicátník dobře znal;
uvědomil si, že právě v těchto šatech byla u něho
naposledy, ano v těchto šatech i v tomto zimníku, a
připadalo mu, jako by do tohoto jarního odpoledne
vkročil tři roky starý zimní den.

Také dívku překvapilo, že pokoj je stále stejný, když v
jejím životě se mezitím tolik změnilo. "Všechno je tu, jak
bylo," řekla.

"Ano, všechno je, jak to bylo," přisvědčil a usadil ji do
křesla, v kterém vřdycky sedávala; pak se začal překotně
vyptávat: máš hlad? opravdu jsi jedla? kdy jsi jedla? a kam
máš namířeno ode mne? pojedíš domů?

Řekla mu, že by měla jet domů, že už byla dokonce na
nádraží, ale vrátila se a přišla za ním.

"Počkej, půjdu se převléct," uvědomil si, že je v
koupacím plášti; šel do předsíně a zavřel za sebou dveře;

dřív než se začal převlékat, zvedl sluchátko telefonu; vytočil číslo a když se ozval ženský hlas, omluvil se, že dnes nemá čas.

Neměl k dívce, která seděla v pokoji, vůbec žádné závazky; přesto nechtěl, aby slyšela jeho hovor a mluvil ztišeným hlasem. Díval se přitom na těžký hnědý zimník, který visel na věšáku a napiňoval předstíh tklivou hudbou.

5.

Bylo to asi tři roky, co ji viděl naposled a asi pět let, co ji viděl poprvé. Měl mnohem hezčí ženy, ale tahle holčička měla několik vzácných předností: bylo jí, když ji poznal, sotva sedmnáct let, byla závažně bezprostřední a eroticky nadaná i přizpůsobivá: dělala přesně to, co mu viděla na očích; pochopila po čtvrt hodině, že se před ním nesmí mluvit o citech a aniž by jí cokoliv musil vysvětlovat, přicházela poslušně jen tehdy (bylo to sotva jednou za měsíc), když ji k sobě zval.

Čtyřicátník se neskryval svou zálibou v lesbických ženách; jednou v opojení fyzické lásky mu dívka šeptala do ucha, jak přepadla v kabině na koupališti cizí ženu a mlovala se s ní; čtyřicátníkovi se to velmi líbilo a později, když pochopil nepravděpodobnost vyprávěné příhody, dojala ho o to víc horlivost dívčiny přizpůsobivosti. Ostatně dívka pak nezůstala jen u výmyslů, ráda seznamovala čtyřicátníka se svými přítelkyněmi a stala se inspirátorkou i organizátorkou mnoha pěkných erotických zábav.

Pochopila, že čtyřicátník nejenže nevyžaduje věrnost, ale cítí se bezpečněji, mají-li jeho přítelkyně vážné známosti. Vyprávěla mu proto s bezelstnou indiskretností o svých chlapcích minulých i současných, což čtyřicátníka zajímalo i bavilo.

Ted sedí proti němu v křesle (čtyřicátník se již převlékl do lehkých kalhot a svetru) a říká: "Když jsem vyšla z vězení, jelí proti mně koně."

6.

"Koně? Jací koně?"

Vyšla po ránu z brány a kolem právě jelí na koních sportovci z jezdeckého oddílu. Seděli vzpřímeně a pevně, jako by ze zvířat vyrůstali a tvořili s nimi jedno tělo, vysoké a nadlidské. Dívka se cítila být hluboko pod nimi, malá a nepatrná. Vysoko nad ní se ozývalo frkání a smích a ona se tiskla ke zdi.

"A kam jsi šla potom?"

Šla na konečnou zastávku tramvaje. Bylo dopoledne a slunce již začínalo pálit; měla na sobě těžký zimník a styděla se před pohledy kolemjdoucích. Bála se, že na tramvaj bude čekat mnoho lidí a všichni si ji budou prohlížet. Ale na nástupišti byla naštěstí jen jedna stařenka. To bylo dobře; to bylo jak balzám, že tam byla jen jedna stařenka.

"A hned jsi věděla, že půjdeš nejdřív ke mně?"

Povinnost ji volala domů, za rodiče. Už byla na nádraží, už stála ve frontě u pokladny, ale když na ni měla přijít řada, utekla. Má úzkost z domova. Pak pocítila hlad a koupila si housku se salámem. Sedla si do parku a čekala, až budou čtyři hodiny a čtyřicátník se vrátí z práce.

"Jsem rád, že jsi přišla nejdřív ke mně, jsi hodná, že jsi přišla ke mně," řekl.

“A vzpomínáš si,” dodal po chvíli, “žes mi prohlásila, že za mnou už nikdy v životě nepřijdeš?”

“To není pravda,” řekla dívka.

“Je to pravda,” usmál se.

“Není.”

7.

Byla to ovšem pravda. Přišla tehdy za ním a čtyřlístník hned otvíral barovou skříňku; když chtěl nalévat do dvou číšek koňak, dívka zavrtěla hlavou: “Ne, já nebudu pít, já už u tebe nikdy nebudu pít.”

Čtyřlístník se podívil a dívka pokračovala: “Já už k tobě nikdy nepůjdu a dnes jsem přišla jenom proto, abych ti to řekla.”

Když se nepřestával divit, řekla mu, že mladička, o němž čtyřlístník přece dobře ví, opravdu mluje a nechce ho již podvádět; přišla čtyřlístníka požádat, aby to pochopil a nezlobil se na ni.

I když měl pestrý erotický život, byl čtyřlístník v jádře idylkem a stezil klid a řád svých dobrodružství; dívka kroužila sice na hvězdném nebi jeho lásek jako skromná poblíkávající hvězdička, avšak i jedna malá hvězda, je-li náhle vytržena ze svého místa, může nepříjemně narušit vesmírnou harmonii.

Kromě toho se cítil dotčen nepochopením: Byl přece vždycky rád, že dívka má mladička, který ji mluje; nechával si o něm vyprávět a dával jí rady, jak s ním má zacházet. Mladiček ho natolik bavil, že si dokonce ukládal do šuplíku básně, které od něho dívka dostávala; byly mu protivné, ale zajímaly ho stejně, jako ho zajímal a byl mu protivný svět, který kolem něho vznikal a který pozoroval z horké vody ve své vaně.

Byl ochoten bít nad oběma milenci se vši cynickou laskavostí a pocítoval proto dívčino náhlé rozhodnutí jako nevděk. Nedovedl se natolik ovládnout, aby to nedal najevo, a dívka vidouc jeho zachmuření, mluvila více a víc, aby ospravedlnila své rozhodnutí; znovu a znovu se dušovala, že mladička miluje a že chce být k němu poctivá.

A teď sedí proti němu (na stejném křesle, ve stejných šatech) a tvrdí, že nic takového nikdy nefkalo.

8.

Nelhal. Patřila k těm vzácným duším, které nerozlišují mezi tím, co je a co býtí má a etické přání považují za pravdu. Pamatovala si ovšem, co čtyřicátníkovi říkala; ale věděla také, že to říkat neměla a proto nyní upírala vzpomínce právo na skutečnou existenci.

Ale pamatovala si to dobře, jak by ne: zdržela se tehdy u čtyřicátníka o něco déle, než chtěla, a přišla pozdě na schůzku. Mladíček byl k smrti uražen a ona vycítila, že si ho usmíří jen výmluvou rovněž k smrti vážnou. Vymyslíla si, že se její bratr chystá utéci za hranice a že se s ním loučí. Netušila, že mladíček ji bude nutit, aby ho šla udat.

A tak hned příštího dne, jak ji skončila práce, běžela zase za čtyřicátníkem a ptala se ho na radu; čtyřicátník byl hodný a přátelský; radil jí, aby už zůstala u své lži a přesvědčila mladička, že jí bratr po dramatické scéně přísahal, že do ciziny neodjede. Vymyslíli jí přesně, jak má vyličit scénu, při níž bratra od ilegálního přechodu hranic odvrátí a jak má mladičkovi vsugerovat, že právě on se stal nepřímo zachránce její rodiny, protože bez jeho vlivu a zásahu byl by bratr v této chvíli již možná zatčen na hranicích či dokonce zastřelen pohraniční stráží.

„Jak tehdy vlastně dopadl tvůj rozhovor s mladičkem?“ ptal se jí teď.

"Nemluvíla jsem s ním. Zatkli mne právě, když jsem se od tebe vracela domů. Čekali na mne před domem."

"Tak ty už jsi s ním pak nikdy nemluvíla."

"Ne."

"A řekli ti jistě, co se s ním stalo..."

"Ne..."

"Ty opravdu nic nevíš?" divil se čtyřlístník.

"Nevím nic," pokrčila dívka rameny bez zvědavosti, jako by chtěla říci, že nic vědět nechce.

"Umřel," řekl čtyřlístník. "Umřel krátce potom, co tě odvedli."

9.

To dívka nevěděla; z velké dálky k ní doléhala patetická slova mladíčka, který rád kladl lásku a smrt na stejnou váhu.

"Něco si udělal?" zeptala se tichým hlasem ochotnýr náhle odpouštět.

Čtyřlístník se usmál: "Ale ne, docela obyčejně onemocněl a umřel. Jeho matka se odstěhovala. Už byl po nich v té vile nenašla ani stopu. Jenom na hřbitově ji velký černý pomník. Vypadá to, jako by to byl hroť velkého spisovatele. *Zde leží básník...* nechala mu tan napsat jeho matka. Pod jeho jménem je vyryt ten epitaf co jsi mi kdysi dala: že by chtěl zemřít v plamenech."

A pak zase mlčeli; dívka myslila na to, že si mladíček nevezal život, nýbrž docela obyčejně zemřel; že i jeho smrt se k ní otočila zády. Ne, vracejíc se z vězení, nechtěla se s ním už nikdy vidět, ale nepočítala s tím, že není. Vždy neexistuje-li on, pak už ani neexistuje příčina celéh jejího tříletého vězení a všechno se stalo jen zlým snem nesmyslem, něčím neskutečným.

"Víš co," vybídl ji: "uděláme si večer, pojď mi pomoci."

Odešli oba do kuchynky a krájeli chleba; na máslo kladli plátky šunky a salámu; klíčem na konzervy otevřeli krabíčku sardinek; našli láhev vína; z kredence vyráběli dvě sklenky.

Tak to dělali vždycky, když čtyřicátníka navštívila. Byl to chlácholivý pocit, že tento stereotypní kus života tu na ni pořad čekal, nezměněn, neporušen, a mohla do něho bez rozpaků vstoupit; zdálo se jí v této chvíli, že to byl nejkrásnější kus života, jaký kdy poznala.

Nejkrásnější? Proč?

Byl to kus života plný bezpečí. Tento muž k ní byl hodný a nikdy po ní nic nepožadoval; není před ním ničím vinna ani povinna; byla u něho vždycky v bezpečí, jako je člověk v bezpečí, když se ocitne na chvíli z dosahu vlastního osudu; byla tu v bezpečí, jako je v bezpečí postava dramatu, když spadne opona po prvním aktu a je pauza; i ostatní postavy odloží masky a pod nimi jsou lidé, kteří si bezstarostně povídají.

Čtyřicátník se už dlouho cítil být mimo své životní drama: utekl na začátku války se svou mladou ženou do Anglie, bojoval proti Němcům v anglickém letectvu a manželku ztratil při bombardování Londýna; pak se vrátil, zůstal už u vojska a ve stejné době, kdy se Jaromil rozhodl jít studovat vysokou politickou školu, usoudili

jeho nadřzení, že se za války příliš svázal s kapitalistickou Anglií a není dost spolehlivý pro socialistickou armádu. A tak se ocitl v tovární hale, otočen zády k Historii a jejím dramatickým představením, otočen zády k vlastnímu osudu a zahleděn do sebe sama, svých nezávazných zábav a svých knih.

Před těmi lety se s ním přišla dívka rozloučit, protože jí nabízel pouhou pauzu, kdežto mladíček jí sliboval život. A teď sedí proti němu, žvýká chléb se šunkou, připijí víno a je nesmírně šťastna, že jí čtyřicátník dopřává pauzy, která se v ní zvolna rozplná svým slastným tichem.

Bylo jí pojednou volněji a rozpovídala se.

Na stole byly již jen prázdné talířky s drobkami a láhev do půli vypitá a ona mluvila (volně a bez pathosu) o vězení, spoluvězenkyních a bachařích, a utkvěla, jak to měla vždýcky ve zvyku, na detailech, které se jí zdály zajímavé a které spojovala navzájem v nelogický ale milý proud povídání.

Ale přece jen bylo cosi jiného na její dnešní povídavosti; kdysi mřívávala v hovoru vždýcky naivně k jádru věci, kdežto tentokrát, jak se aspoň čtyřicátníkovi zdálo, jí slova sloužila k tomu, aby podstatu věci obešla.

Ale jakou podstatu věci? Pak to čtyřicátníka napadlo a zeptal se : "A co je s bratrem?"

Divenka řekla: "Nevím..."

"Pustili ho?"

"Ne..."

A čtyřicátník si teprve teď uvědomil, proč utekla divenka od pokladny na nádraží a proč se tolik bojí domů; vždýť nebyla jen nevinou obětí, ale též viníkem, jenž způsobil neštěstí bratrovi a celé rodině; dovedl si představit, jakým způsobem z ní páčili u výsledků přiznání a jak ona, uhýbajíc jim, zaplétala se do nových a čím dál podezřelejších lží; jak komu dnes vysvětlí, že bratra nenařkla z vymyšleného zločinu ona, nýbrž nějaký mladíček, o kterém nikdo nevěděl a který dnes už ani není?

Divenka mlčela a čtyřicátníka zavalila vlna soucitu: "Dnes už nejede domů. Na domov má čas. Musíš si všechno dobře rozmyslet. Jestli chceš, můžeš zůstat u mne."

Pak se k ní naklonil a položil jí dlaň na tvář; nehladil ji, jen měl ruku měkce a dlouze přitisknutou k její kůži.

Bylo to gesto tak laskavé, že divce začaly téci slzy.